

BESLUT

2016-10-31

Dnr: 16/00842, 951
och 953**SAKEN**

P1-morgon, 2016-03-17 och *Ekot*, 2016-03-22, kl. 8.00 och 8.30, inslag om en bok om miljömedveten kost och bekämpningsmedel i mat; fråga om opartiskhet, saklighet och otillbörligt gynnande

BESLUT

Inslagen frias. Granskningsnämnden anser att de inte strider mot kraven på opartiskhet och saklighet eller innebar ett otillbörligt gynnande av kommersiella intressen.

INSLAGEN***P1-morgon* den 17 mars 2016**

Inslaget handlade om att journalisten NN och en kock hade gett ut en ny bok. Inledningsvis i inslaget namngavs boken och programledaren sa att det bärande budskapet i boken var att det finns mat som både kan få oss att må bättre och rädda världen. Programledaren sa också att NN säkert var känd för många radiolyssnare för radioserien *Matens pris*. Programledaren intervjuade NN som berättade om sin resa som en miljömedveten människa med nya matvanor. NN sa att grundregeln var att äta väsentligt mindre kött och socker och mer grönt. NN sa vidare att man skulle äta ekologiskt och efter årstiderna och att man skulle ställa bilen och ta cykeln i stället. Det påverkar både miljön och den egna hälsan. Sedan sades bland annat följande.

(Programledare) – Boken innehåller också en hel del recept ska jag säga och ganska mycket förmaningar då om hur man ska, eller tips, beroende på hur man uttrycker det. (NN) – Tips skulle jag säga. Ja. (Programledare) – Vad man ska välja och hur man ska tänka som producent eller som konsument. När jag läste så tänkte jag att det är väldigt mycket som man ska äta mindre av. Mindre kött, mindre mejeri, mindre fisk, mindre skaldjur och då tänkte jag ett tag att det där låter ganska trist. (NN) – Det beror ju på vilken syn du har på grönsaker som är det som man ska äta mer av. (Programledare) – Ja, jag gillar grönsaker också.

Programledaren sa därefter att det krävdes mycket mer tid och tankearbete om man bland annat ska välja mat efter säsong och välja bort mat som transporterats med flyg. NN sa att det handlade om att ställa om till ett hållbart sätt att leva. Inslaget avslutades med att följande sades.

(Programledare) – Jag tror det ges ut minst en kokbok varje dag i Sverige. Åtminstone var det så under en period. (NN) – Ja, det brukar sägas så. Ja. (Programledare) – Ja. Och ganska snabbt byter man då ut sin gamla kokbok mot en ny. Vad tänker du om er bok? Kommer den att gå samma öde till mötes? (NN) – Att vi ska glömmas bort? Jag hoppas att vi inte ska göra det för att det vore så synd... för om den här trenden som ändå finns nu i samhället att fler intresserar sig för det gröna och för miljön och för hälsan... Det finns ju ingen anledning att vi ska fortsätta att hoppa på sådana där idiotdieter som gör att vi fortsätter skada planeten när man faktiskt kan äta på ett bra sätt och också rädda miljön och gå ner i vikt och behålla hälsan. (Programledare) – Det får bli slutordet. Tack för att du kom hit, [NN], som tillsammans med kocken [personnamn] har skrivit boken [bokens titel].

Ekot den 22 mars 2016, klockan 8.00 och 8.30

Inslaget i Ekot den 22 mars 2016, klockan 8.00

Inslaget handlade om att farliga bekämpningsmedel återfunnits i livsmedel.

Inslaget inleddes med att nyhetspresentatören sa följande.

Och vi börjar då med rapporterna om de farliga bekämpningsmedel som har upptäckts i livsmedel som säljs i Sverige. En del av de här ämnena är hormonstörande och kan vara skadliga även i mycket små doser, säger [personnamn] vid Kemikalieinspektionen.

Därefter intervjuade reporter (NN) företrädaren för Kemikalieinspektionen.

Företrädaren sa att han såg att flera hormonstörande ämnen som förbjöds för drygt tio år sedan fortfarande används. Reportern sa därefter följande.

Vår granskning av Livsmedelsverkets stickprovskontroller de senaste fem åren visar att rester av misstänkt hormonstörande ämnen hittats i flera av våra vanligaste livsmedel. Äpplen, apelsiner, ris, vindruvor, russin och chilifrukter är några av dem. [Personnamn] på Kemikalieinspektionen igen.

Företrädaren för Kemikalieinspektionen sa därefter att väldigt små doser av dessa ämnen kunde vara skadliga. Reportern sa sedan följande.

På grund av att de är så farliga är de här bekämpningsmedlen förbjudna i EU sedan lång tid tillbaka. Detsamma gäller andra bekämpningsmedel som på andra sätt är farliga för oss konsumenter eller för att de riskerar att skada människor, djur och natur i närheten av odlingsplatsen. Totalt är det 150 stickprov som visat spår av förbjudna bekämpningsmedel de senaste fem åren. Men, på Livsmedelsverket tycker man att utvecklingen går åt rätt håll. Antalet fall som överskrider de gränsvärden som satts upp minskar, säger [personnamn], statsinspektör på Livsmedelsverket. [---]. Rester av förbjudna bekämpningsmedel är vanligast i livsmedel som odlats utanför EU. Men, vår granskning visar att även grönsaker och frukter som odlats inom EU innehåller rester av förbjudna ämnen. Rester av förbjudna bekämpningsmedel har hittats i apelsiner från Spanien, olivolja från Grekland, äpplen från Belgien, vindruvor från Grekland och gurka från Holland. Det verkar alltså som att de används trots att de är förbjudna. Men så länge det inte rör sig om så stora mängder att svenska konsumenter riskerar att

skadas slår Livsmedelsverket inte larm och bönderna kan alltså fortsätta använda de illegala substanserna. [Personnamn] på Livsmedelsverket igen.

Reportern intervjuade därefter kort statsinspektören på Livsmedelsverket. Nyhetsuppläsaren sa avslutningsvis följande.

Reporter [NN] som också skrivit boken [bokens titel] som handlar om kemikalierna i maten. Mer om detta på sverigesradio.se.

Inslaget i Ekot den 22 mars 2016, klockan 8.30

Inslaget var ett kort telegram och följande sades.

Rester av fler än 20 farliga bekämpningsmedel har hittats i bland annat frukt och grönt som säljs i Sverige. En del av de här ämnena är hormonstörande och kan vara farliga i även mycket små doser, enligt Kemikalieinspektionen.

ANMÄLNINGARNA

Anmälarna anser sammanfattningsvis att NN oemotsagd fick göra reklam för sin bok i *P1-morgon*. Detta var i synnerhet allvarligt, enligt en anmälare, eftersom NN även är en reporter för Sveriges Radio (SR) men inte presenterades som det i programmet.

En anmälare anser att det var partiskt och osakligt av *Ekot* i sändningen kl. 8.00 att lyfta fram NN:s egen undersökning, i form av stickprovskontroller för att upptäcka bekämpningsmedel i mat, som en förstasidesnyhet. Anmälaren anser vidare att det innebar ett otillbörligt gynnande att bokens titel omnämndes i inslaget och att det lades ut en länk till en sida på Facebook med information om hur man kunde köpa NN:s bok.

Anmälarna hänvisade även till ett inslag i programmet *Medierna* som sändes i SR P1 den 2 april 2016. I inslaget kritiserades redaktionen för *P1-morgon* respektive *Ekot* för sin rapportering kring boksläppet och för informationen om boken på redaktionernas webbsidor.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

SR anser att inslagen överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet samt bestämmelsen om otillbörligt gynnande. SR anför i huvudsak följande.

***P1-morgon* den 17 mars 2016**

En av författarna (NN) till den aktuella boken är anställd på *Ekot*-redaktionen. NN var emellertid tjänstledig från SR när han skrev boken. I intervjun presenterades han inte som reporter på *Ekot* eftersom boken är helt fristående från hans arbete på radion.

Redaktionens val av bok baserades på en sedvanlig nyhetsbedömning. Författare intervjuas ofta inom ramen för *P1-morgon* och andra aktualitetsprogram i SR. Författarna till boken hade tidigare medverkat i flera av de rikstäckande medierna. Till exempel morgonprogrammen i såväl Sveriges Television som TV4. Dessa medier hade alltså också, liksom *P1-morgon*, bedömt att nyhetsvärdet var högt gällande boken.

I inslaget fokuserar programledaren på frågan om dieter och miljöpåverkan. Ett ämne som är högst aktuellt och har ett stort informationsintresse, särskilt eftersom många dieter går ut på att äta mycket kött och mejeriprodukter vilket påfrestar miljön. Under intervjun förekommer inga värdeomdömen om boken. Tvärtom sa programledaren att dieten lät ”ganska trist” och ”tidskrävande”. Det förekom inte några säljfrämjande yttranden eller köpuppmaningar. Titeln nämndes enbart en gång i början och en gång i slutet som information till lyssnaren om vad man talade om. Därmed kan SR inte se att boken framhävdes på ett omotiverat sätt. Om nämnden skulle anse att ett gynnande uppkommit anser SR att det var motiverat med hänsyn till det stora informationsintresse som finns för mat- och miljöfrågor.

***Ekot* den 22 mars 2016, klockan 8.00 och 8.30**

Saklighet

Merparten av förbjudna bekämpningsmedel innehåller substanser som är akut giftiga för människor eller är förbjudna för att de kan ha en systematisk påverkan på människor och miljö.

Anmälaren menar att nyheten byggde på egna stickprovskontroller som NN gjort. Det stämmer inte. Under sin research för den aktuella boken kunde författarna konstatera att Livsmedelsverket i stickprovskontroller kontinuerligt påträffar rester av bekämpningsmedel som är förbjudna i maten. I flera fall var grönsakerna och frukten producerad inom EU. Det var fråga om en olaglig användning. Grundmaterialet från Livsmedelsverkets kontroller samkördes med listan över EU:s förbjudna bekämpningsmedel. Vid kontakter med Livsmedelsverket visade det sig att myndigheten inte hade någon statistik över resultaten av proverna. Inte heller EU hade någon sådan statistik. I praktiken får detta till följd att Livsmedelsverket inte meddelar det land där maten producerats då man påträffar rester av bekämpningsmedel i mat som framställts inom EU. *Ekot* bedömde att dessa uppgifter hade stort nyhetsvärde.

Opartiskhet

Ekot-inslagen var en granskning av hur Livsmedelsverket utför sitt uppdrag. Detta ligger väl i linje med SR:s granskningsskyldighet i sändningstillståndet. I inslagen hördes Kemikalieinspektionens främste expert som hade fått ta del av materialet. Han konstaterade att förekomsten av flera av bekämpningsmedlen kunde utgöra en fara för såväl svenska konsumenter som för människor i landet där de odlats samt för miljön. Livsmedelsverket fick därefter möjlighet att

kommentera kritiken, bland annat hur det kommer sig att bekämpningsmedlen kan förekomma trots att de är förbjudna. Ämnet blev således allsidigt belyst och kritiken bemött.

Otillbörligt gynnande

I avannonsen till nyhetsinslagen nämndes källan till uppgifterna om bekämpningsmedlen i maten. Uppgifter var i första hand hämtade från den aktuella boken. När *Ekot* refererar nyheter eller hämtar fakta ur andra medier, böcker eller filmer refererar man generellt sett till dessa som källhänvisning. Det sker dels av upphovsrättsliga skäl, dels för att lyssnarna ska kunna värdera nyheten. I sammanhanget kan nämnas att NN också är medförfattare till en bok som belönades med Stora journalistpriset år 2011. I boken granskades livsmedelsindustrin. Att NN funnit nya uppgifter inom ramen för sitt bokprojekt har ett stort informationsintresse för lyssnarna eftersom han är väl insatt i ämnet mat och miljö sedan länge. Det eventuella gynnande som uppkom genom hänvisning till källan, i detta fall den aktuella boken, var således motiverat anser SR.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

SR ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i radion (14 § i sändningstillståndet). Av betydelse för bedömningen är också bestämmelsen om att SR ska stimulera till debatt, kommentera och belysa händelser och skeenden samt granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör medborgarna (8 § i sändningstillståndet). Denna skyldighet innebär enligt granskningsnämndens praxis att ett program eller inslag kan ha en kritisk infallsvinkel utan att strida mot kravet på opartiskhet.

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

Ett program som inte är reklam får inte på ett otillbörligt sätt gynna kommersiella intressen. Det får inte uppmuntra till inköp eller hyra av varor eller tjänster eller innehålla andra säljfrämjande inslag, eller framhäva en vara eller tjänst på ett otillbörligt sätt (14 kap. 2 § radio- och tv-lagen). Ett gynnande av ett kommersiellt intresse är otillbörligt om det inte kan motiveras av något informations- eller underhållningsintresse.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Granskningsnämndens uppgift är att pröva om innehållet i sända inslag och program följer de regler och villkor som gäller för sändningarna. I nämndens uppgift ingår inte att pröva textinformation på programföretagens webbplatser. Anmälarnas kritik i detta avseende lämnas därför utan åtgärd.

Lämpligheten i att presentera en bok som är författad av, bland andra, en medarbetare som regelbundet framträder i SR kan enligt nämnden diskuteras. Nämnden anser dock att detta förhållande i sig inte innebär att inslagen strider mot bestämmelsen om otillbörligt gynnande. Omnämningarna av den aktuella boken och dess innehåll i de olika inslagen innebär inte heller, enligt nämndens mening, ett framhävande av boken som gick utöver vad som får anses motiverat av ett tillräckligt informationsintresse. Inslagen strider därför inte mot bestämmelsen om otillbörligt kommersiellt gynnande.

Vad anmälarna i övrigt anfört medför inte att inslagen strider mot kraven på opartiskhet eller saklighet.

Detta beslut har fattats av Kristina Ståhl, Elisabet Bäck, Leif Hedman, Jan Holmberg, Nedjma Chaouche, Ulrika Hansson och Clas Barkman efter föredragning av Johannes Wik.

På granskningsnämndens vägnar

Kristina Ståhl

Johannes Wik